

Innhold

Kapittel 1

Spesialpedagogisk hjelp – historikk og begrepsdefinisjoner 13

Vivian D. Nilsen

Introduksjon 13

Et tilbakeblikk i barnehagehistorien 14

Asyl- og daghjem – et sosialtiltak for barn 14

Barnehagen for barnets behov 16

De første forskriftene til barnehagene 17

Den første barnehageloven og rammeplan for barnehagen 19

Ny barnehagelov og rammeplan for barnehagen 23

Begrepsavklaring 25

Spesialpedagogisk hjelp 25

Tilpasset opplæring eller tilpasset tilbud 26

Barn med nedsatt funksjonsevne 28

Kategorier av vansker og bruk av diagnoser 30

Oppsummering 31

Kapittel 2

Samarbeid i barnehagen 32

Vivian D. Nilsen

Introduksjon 32

Foreldresamarbeid til barn med spesielle behov 33

Tidlig innsats 38

Samarbeid om identifisering og tiltak i barnehagen 40

Barnehagens samarbeid med helsestasjonen 48

Barnehagens samarbeid med PPT (pedagogisk-psykologisk tjeneste) 50

Barnets behov for spesialpedagogisk hjelp 50

Henvvisning til PPT 51

PPTs utredning av barnets vansker 51

Sakkyndig vurdering og enkeltvedtak 52

IOP/IUP (individuell opplæringsplan/utviklingsplan)	52
Oppsummering	54

Kapittel 3

Kartlegging – prinsipper og metodisk grunnlag	56
--	----

Adam Vogt

Introduksjon	56
Helhetlig og multimetodisk kartlegging	57
Sakkyndig vurdering og rett til spesialpedagogisk hjelp	60
Ulike kartleggingsmetoder – muligheter og begrensninger	63
Validitet og reliabilitet: generelle metodiske utfordringer	63
Samtaler, konsultasjon og veiledning	65
Utprøving av tiltak – respons på intervensjon	68
Observasjon og vurderingsskjema	69
Bruk av tester eller prøver	72
Feilkilder ved bruk av tester	75
Oppsummering	76

Kapittel 4

Kartlegging – fremgangsmåter og verktøy	78
--	----

Adam Vogt

Introduksjon	78
Avgrensninger i fremstillingen	79
Barnets læringsmiljø – systemrettet kartlegging	79
Barnets utviklingshistorie	80
Kognitiv og språklig utvikling	81
Tester og vurderingsskjemaer som bl.a. PPT bruker	82
Tester og vurderingsskjemaer som er egnet for barnehagelærere	84
Adaptiv atferd og sosial kompetanse	87
Adaptiv atferd	87
Sosial kompetanse	88
Lek og lekeferdigheter	90
Aktivitetsnivå og oppmerksomhet	92
Psykososiale vansker	94
Oppsummering	98

Kapittel 5

Barns utvikling i førskolealderen	99
--	----

Richard Haugen

Introduksjon	99
--------------------	----

Motorisk utvikling	100
Hjernens funksjon og utvikling	100
Fra reflekser til handlinger	101
Grov- og finmotorikk	102
Motorikk forbundet med syn- og hørselssansen	103
Sosial utvikling	103
Tidlig sosialt samspill	104
Tilknytning	106
Selvoppfatning	107
Emosjoner	108
Teoretiske syn på utvikling av følelser og personlighet	109
Lek	112
Flerkulturell utvikling	114
Kognitiv utvikling	114
Persepsjon	114
Språk og kommunikasjon	115
Læring og modning	118
Begrepsutvikling	120
Forholdet mellom språk og begreper	121
Tenkning og resonnering	123
Piagets stadier	123
Oppsummering	125
Kapittel 6	
Emosjonelle vansker	127
<i>Richard Haugen</i>	
Introduksjon	127
To hovedformer av emosjonelle vansker – angst og depresjon	127
Emosjonelle vansker – sannsynlige årsaksfaktorer	128
Angst og angstlidelser	130
Avvikende angst eller angstlidelser	130
Følelslæring (FL): Et psykoedukativt tiltak for barn med emosjonelle vansker	133
Lære om følelser generelt	134
Lære å utforske og identifisere egne følelser	135
Forholdet mellom følelser, tanker, kroppslige reaksjoner og handlinger	136
Noen vanlige behandlings- eller tiltaksformer	137
Depresjon	142
Hvordan kan en hjelpe barn som sliter med depresjon?	143
Oppsummering	145

Kapittel 7

Samspillsvansker og atferdsforstyrrelser	146
<i>Richard Haugen og Vivian D. Nilsen</i>	
Introduksjon til begrepet samspill	146
Det første samspillet	146
Begrepet kommunikasjon	147
Begrepet tilknytning	149
Samspillsvansker – årsaksfaktorer	149
Det kompliserte forholdet mellom arv og miljø	150
Genetisk betingede risikofaktorer	151
Risikofaktorer i fosterperioden	151
Risikofaktorer under fødselen	152
Risikofaktorer under barnets oppvekst.	152
Hva kan en gjøre i barnehagen for å hjelpe barn med samspillsvansker?	156
Emosjonelle vansker – vanskelige følelser	156
Sosial kompetanse og vanskelige følelser	157
Hva kan en gjøre i barnehagen for å hjelpe barn som sliter med vanskelige, negative følelser som angst og depresjon?	158
Hva kan en gjøre i barnehagen for å hjelpe barn som viser en aggressiv væremåte?	159
Mobbing i barnehagen	164
Oppsummering	165

Kapittel 8

Begrepsvansker – barns sviktende forståelse av ord	167
<i>Vivian D. Nilsen og Richard Haugen</i>	
Introduksjon	167
Hva er et begrep?	168
Forholdet mellom symbol og begrep	168
Overordnede begreper versus underordnede begreper – begrepssystem versus begrep	170
Hva er begrepssvikt?	172
Barn med utviklingshemning og/eller lærevansker	172
Hvordan barn lærer begreper	173
Hvorfor er det så viktig at barn lærer begreper?	174
Korttidsminne (KTM) og langtidsminne (LTM)	174
Ordforråd og læring	175
Sosial samhandling	176
Hvordan kan en i barnehagen hjelpe barn med begrepssvikt?	177
Assosiasjonslæring	177

Forskjellslæring	178
Likhetslæring	179
Oppsummering	180

Kapittel 9

Språkvansker hos førskolebarn	182
--	------------

Branca Lie

Introduksjon	182
Språkvansker	184
Språkforsinkelse	185
Spesifikke språkvansker	187
Identifikasjon av språkvansker hos førskolebarn	191
Tidlig intervensjon og støttetiltak	193
I stedet for konklusjon	196

Kapittel 10

Migrasjonsrelaterte vansker	199
--	------------

Richard Haugen og Branca Lie

Introduksjon til begrepet migrasjon	199
Psykiske vansker	200
Angstlidelser	201
Depresjon	202
Utvikling av angst og depresjon ved migrasjon – risikofaktorer	203
Hvilke problemer kan ulikheter i kultur forårsake?	204
Hvordan inkludere et barn med muslimsk kulturbakgrunn i norsk barnehage?	205
Minoritetsspråklige barnehagebarn med språkvansker	207
Språkvansker hos minoritetsspråklige barnehagebarn	208
Språkvansker hos minoritetsspråklige barn som ikke behersker norsk tilstrekkelig godt	208
Minoritetsspråklige barn med spesifikke språkvansker	209
Språkvansker i et kontrastivt perspektiv	210
Hvordan kan vi hjelpe minoritetsspråklige barnehagebarn med språkvansker?	214
Personalets kompetanse	214
Faglig språkvurdering	215
Noen generelle tiltaksformer i punktversjon	217
Oppsummering	218

Kapittel 11

Synsvansker	220
<i>Vivian D. Nilsen</i>	
Introduksjon	220
Synsprosessen	220
Synsvansker	223
Synsstyrke (visus)	223
Synsfelt	225
Klassifisering av synssvikt	226
Årsaker til synssvikt	227
Synets utvikling hos barn og utfordringer og tilrettelegging i barnehagen	228
Oppsummering	239

Kapittel 12

Hørselsvansker	240
<i>Vivian D. Nilsen</i>	
Introduksjon	240
Hva er lyd?	240
Hørselsprosessen	241
Hørselshemning – klassifisering og forekomst	245
Forekomst	246
Registrering av hørselstap	246
Screeningstest av nyfødte	247
Uformelle hørselsobservasjoner	248
Rentoneaudiometri	249
Taleaudiometri	250
Lekeaudiometri	251
Hørselstap – lokalisering og årsak	251
Medfødte hørselstap	252
Ervervet hørselstap	252
Tilrettelegging for barn med hørselstap i barnehagen	254
Tilrettelegging for kommunikasjon, språk- og begrepslæring	254
Tilrettelegging for kognitiv, sosial og emosjonell utvikling	257
Fysisk tilrettelegging	258
Teknisk tilrettelegging	259
Informasjon og veiledning for barnehagelærere	262
Oppsummering	262

Kapittel 13

Utviklingshemning, autisme og hjerneskade 264
Richard Haugen
 Introduksjon 264
 Begrepet utviklingshemning 265
 Utviklingshemning – definisjon 265
 Utviklingshemning – årsaker 267
 Hvordan kan en hjelpe barn med utviklingshemning? 269
 Begrepet autisme 272
 Hovedkennetegnene på autisme 273
 Årsaker, forekomst, kjønnsforskjeller og komorbiditet 275
 Barn med begrenset autisme 275
 Hvordan kan en hjelpe barn med autisme? 276
 Innøving av sosiale ferdigheter (sosial kompetanse), språk og kommunikasjon
 277
 Hjerneskade 280
 Cerebral parese (CP) 281
 Hvordan kan en hjelpe barn med CP? 282
 Oppsummering 283

Kapittel 14

Barn med ADHD og Tourettes syndrom 284
Vivian D. Nilsen
 Introduksjon 284
 Hva er ADHD? 285
 Årsaker til ADHD 286
 Forekomst 288
 Kjønnsforskjeller 289
 Tilleggsvansker til ADHD (komorbide vansker) 289
 ADHD hos barn i barnehagealder 291
 Tourettes syndrom (TS) 292
 Tics 292
 Årsaker til Tourettes syndrom 294
 Forekomst 295
 Tilleggsvansker til Tourettes syndrom 295
 Tiltak i barnehagen 297
 Oppsummering 300

Referanser 303

Stikkordregister 317